

**ДОРБООРЛОП ОКУТУУДАГЫ МУГАЛИМДИН
ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНҮН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

**ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ
ПРИ ПРОЕКТНОМ ОБУЧЕНИИ
PECULIARITIES OF THE TEACHER'S ACTIVITY
IN PROJECT TRAINING**

Аннотация: Долбоорлоп окутуунун башкы идеясы, предметтерди окутууда окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн, чыгармачылык изденүүгө багыттоо, алган билимин турмушта колдонууга мүмкүнчүлүк түзүү.

Түйүндүү сөздөр: долбоорлоп окутуу, чыгармачылык ишмердүүлүк, технология, жөндөмдүүлүк, интеграция, каражат, демилге.

Аннотация: Главная идея проектного обучения – направление к творческому поиску учебной деятельности учащихся при обучении предметов, создание возможности применения в жизни приобретенных знаний.

Ключевые слова: проектное обучение, творческая деятельность, технология, способность, интеграция, средство, инициатива.

Abstract: The main idea of project-based learning is the direction to the creative search of educational activity of students in learning objects, the creation of opportunities to practice acquired knowledges.

Key words: project-based learning, creative activity, technology, capacity, integration, tool, initiative.

Дүйнөлүк практикада долбоорлоп окутуу негизинен жалпы билим берүүчү мектептердин практикасында көп колдонулат. Ошондуктан, долбоорлоп окутууну колдонууга педагог адистерди даярдоо процесси максатка ылайыктуу. Анткени, академиялык жолдун натыйжалуулугу төмөндөп кетти. Мунун далили катары жалпы окуучулардын 20%ы гана ийгиликтүү билим алып чыгып жатышат. Ал эми 80%ы программалык материалды өз деңгээлинде өздөштүрө албай келүүдө. Бул проблеманы чечүүнүн бир жолу окуучулардын басымдуу көпчүлүгүн окуу процессинде активдүү катышууга шарт түзүүчү ыкмаларды колдонуу керек. Мындай ыкмалардын алдыңкы катарында долбоорлоп окутуу тураары шексиз.

Билим берүүнүн өнүгүшүнүн азыркы этабында болочок адистердин билим сапатын жогорулатуу проблемасы, алардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүү маселеси актуалдуу болуп эсептелет. Ошондуктан окутуунун багытын окуучуларды мотивациялоого буруу зарыл. Бул багытта долбоорлоп окутуу өзгөчө мааниге ээ болуп, окуучуларга жаңы көндүм, билгичтиктерге ээ болууга мүмкүнчүлүк берет, ал идеядан баштап, максаттар, милдеттер, “акыл чабуулу” аркылуу өтүп, долбоорду ишке ашырууга жана аны коргоого чейинки кадамдар колдонулат.

Долбоордук ишмердүүлүк, эң оболу, окуучулардын өз алдынчалыгынын өнүгүшүнө, окутуу процессин ийкемдүү уюштурууга негизделет. Жалпылап айтканда окуучунун өнүгүшүнө коюлуучу учурдагы талаптар толугураак камсыздалып, окуучунун жекече кызыкчылыктары жана жөндөмдүүлүктөрү эске алынып, окутуунун эле милдеттери эмес, ошондой эле чыгармачылыгын өстүрүү, кесипке багыттоо маселелери да чечилет[1,2,3,4].

Долбоорлоп окутууда окуучу менен мугалимдин ролдук функциялары өзгөрөт. Окуучу педагог менен өз ара чыгармачыл мамилеси аркылуу окуу процессинде толук укуктуу объекти

жана субъекти болуп саналат[5].

Мугалимдин негизги функциясы - долбоордун аткарылышында окуучуларга логикалык, технологиялык чынжырчаны ишке ашырууга көмөктөшө турган кеңеш берүү болуп эсептелет. Ал чынжырча төмөндөгүдөй бөлүктөрдөн турат:

1. Пайда болгон кызыкчылыктын негизинде долбоордун темасын жана аны аткаруу формасын (өз алдынча же тайпада) окуучу тарабынан тандалышы.

2. Долбоордун максаттарынын жана милдеттеринин окуучу тарабынан аныкталышы.

3. Долбоордун үстүнөн иштөө жана алынган натыйжалар боюнча отчет жазуу.

4. Долбоордун аткарылышы жана натыйжалары боюнча жактоо жана жыйынтыктарды талдоого алуу.

Долбоорлоонун ар бир этабында мугалимдин ролу өзгөрөт, бирок окуучу менен иштөөдө анын кеңешчи жана жардамчы катары ролдору негизги болуп калат. Ошондуктан долбоорлоп окутууну киргизүүнүн максаты - окуучунун чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн жана логикалык ой жүргүтүүсүн өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү изилдөө билгичтиктерин калыптандыруу үчүн шарттарды түзүү [6,7,8].

Долбоорлоп окутууну колдонуу процессинде мугалимдин ишмердүүлүгү боюнча чечилүүчү негизги маселелер:

1. Мугалимдин педагогикалык таанып билүү жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү.

2. Мугалимдин педагогдук кесипке болгон кызыгууларын жогорулатуу.

3. Мугалимдин өз алдынча билим алуусун жана компетенттүүлүгүн калыптандыруу жана өнүктүрүү.

4. Мугалимдин маалымат мейкиндигинде багыт алуу билгичтигин жана эң башкы түйүндүү түшүнүктөрдү бөлүп алуу көндүмдөрүн өнүктүрүү.

5. Педагогду педагогикалык рефлексияга көнүктүрүү.

6. Педагогдун көпчүлүк алдында сүйлөө адаттарын калыптандыруу.

7. Педагогдун сынчыл ойломдорун өнүктүрүү.

Долбоордук ишти аткаруудагы мугалимдин ишмердүүлүгүнүн багыттары:

- Окуучуларга керектүү маалымат булактарын издөөгө көрсөтмөлөрдү берет;

- Өзү да долбоордун темасы боюнча иликтөөлөрдү жүргүзгөндүктөн, маалымат булагы болуп эсептелет;

- Бардык процессти координациялайт;

- Окуучуларды шыктандырат;

- Окуучулардын долбоор менен ийгиликтүү иштөөсү үчүн алар менен үзгүлтүксүз байланышты сактайт.

Долбоордук иштерди аткаруудагы мугалимдин ролдору:

1. *Энтузиаст* – окуучуларды коюлган максатка жетүүсүнө багыттоо, көтөрмө берүү, мактоо аркылуу шыктандыруу.

2. *Бир нече тармакты өздөштүргөн, компетенттүү адис.*

3. *Консультант.*

4. *Долбоорду так пландаган жана аны ишке ашырган жетекчи.*

5. *Проблеманы чечүүдө бирдиктүү процессти камсыздаган координатор.*

6. *Долбоордун жалпы жыйынтыгына так жана туура анализ берген эксперт.*

Долбоордук иштерди аткарган окуучуларга мугалим төмөндөгүдөй жардамдарды берет:

1. *Иштин планын түзүүгө;*

2. *Проблеманы изилдөөнүн ыкмалары менен тааныштырууга;*

3. *Окуучуларды ишти аткарууда оң мотивациясын түзүүгө;*

4. *Долбоордук иш боюнча проблемаларды окуучулар менен биргеликте анализдөөгө;*

5. *Окуучулар аткарып жаткан иштерди текшерип жана оңдоп турууга;*

6. *Окуучулардын долбоордук ишмердүүлүгүн баалоонун критерийлерин иштеп чыгууга;*

7. *Ишти жасалгалоонун нормаларын жана талаптарын түзүүгө;*

8. *Долбоордук ишмердүүлүктө методикалык ыкмалардын мазмунун түзүүгө;*

9. *Долбоордук иштер үчүн темаларды окуучулар менен биргеликте иштеп чыгууга.*

Окуучулардын долбоорлор менен иштөөсүн уюштурууда мугалим төмөндөгү функцияларды аткарат:

1. Конструктивдүү функция:
 - долбоордун темасын тандоо;
 - долбоор-тапшырмаларын аткаруу процессин моделдөө;
 - долбоорду аткаруудагы акыркы жыйынтыктарын моделдөө.
2. Уюштуруучулук функция:
 - окуучулардын чыгармачылык менен иштөөсүнө багыт берүү;
 - окуучулардын таанып билүүчүлүк жөндөмдүүлүктөрүн жана кызыгууларын калыптандыруу үчүн шарттарды уюштуруу;
 - бардык процесске көз салуу;
 - окуучуларга керектүү маалымат булактарын издөөгө жардам берүү;
3. Коммуникативдик функция:
 - долбоорду аткарууда окуучу менен үзгүлтүксүз байланышты сактоо;
 - окуучуларды сыйлоо;
 - окуучулар менен туура карым-катышты түзүү;
4. Маалымат берүүчүлүк функция:
 - окуучуларга керектүү маалыматтарды айтып туруу;
 - окуучулардын өз алдынча таанып билүү булактарын берүү жана издөөнүн жолдору боюнча көрсөтмө берүү.
5. Өркүндөтүүчү жана тарбия берүүчүлүк функция:
 - ой жүгүртүү процесстеринин өнүгүшүн, табигый предметтер боюнча билимдерин айрым абалдарда туура пайдалануусун камсыздоо;
 - аткарып жаткан ишине жоопкерчиликтүү мамиле жасоого тарбиялоо.
6. Мобилизациялык функция:
 - окуучулардын билимдерин актуалдаштыруу;
 - окуучулардын таанып билүү ишмердүүлүктөрүн мотивациялоо;
 - окуучуларды таанып билүү ишмердүүлүгүнө багыттоо.
7. Изилдөөчүлүк функция:
 - долбоордо аткарылган тажрыйбаларды талдоо;
 - окуучулардын билимдерин, билгичтиктерин, көндүмдөрүн жана чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн талдоо.

Долбоорлоп окутуу педагогикалык технология катары ишмердүүлүктүн так алгоритмин талап кылбайт, чыгармачылык мамилени четте калтырбайт, бирок долбоордук ишмердүүлүктүн логикасын жана принциптерин туура сактоо талабын коёт.

Долбоордун үстүндө иштөө процедурасын 5 этапка бөлүүгө болот. Долбоордун үстүндө иштөө этаптарынын ырааттуулугу таанып – билүү ишмердүүлүгүнүн этаптарына дал келет: проблемалуу кырдаал – ал проблемада берилгенди жана адамдын андап билүүсү – проблеманы чечүүнүн жолдорун издөө – проблеманы чечүү. Долбоордун үстүндө иштөө этаптарын төмөнкү түрдө берүүгө болот:

1. Изденүү этабы.
2. Аналитикалык этап.
3. Практикалык этап.
4. Презентациялык этап.
- 5.Текшерүүчү этап.

Долбоор методунун жогоруда белгиленген 5 этабына Россиялык окумуштуу-педагогдор Г.Б. Голуб жана О.В. Чуракова [9] кеңири түшүндүрмө берген.

Адабияттар

1. Балаян, Г.В. Метод проектов на уроке истории [Текст]/ Г.В. Балаян// Школьные технологии, 1997. - №1. – б. 116-119.
2. Васильев, В. Проектно-исследовательская технология: развитие мотивации [Текст]/ В.Васильев// Народное образование, 2000. - №9.- б. 177 -180.
3. Горбунова, Н.В. Методика организации работы над проектом. [Текст]/ Н.В.Горбунова, Л.В. Кочкина//Образование в современной школе.-2000, №4. - б. 21-27.
4. Гузеев, В.В. Метод проектов как частный случай интегральной технологии обучения [Текст]/ В.В.Гузеев// Директор школы, 1995. - №6. – б. 39-47.

5. Морозова, М.М. "Метод проектов" как феномен образовательного процесса в современной школе [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/М.М.Морозова. – Ульяновск, 2005.
6. Муха, И.В. Практическое руководство по проектной деятельности: Учебное пособие [Текст]/ И.В.Муха. – Томск, 2005.
7. Пахомова, Н.Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении: Пособие для учителей и студентов педагогических вузов [Текст]/ Н.Ю.Пахомова – М.: АРКТИ, 2003. – 110 б.
8. Сиденко, А.С. Метод проектов: история и практика применения [Текст]/ А.С.Сиденко// Зауч, 2003. - №6. – б. 96-111.
9. Голуб Г.Б., Чуракова О.В. Метод проектов как технология формирования ключевых компетентностей учащихся. – Самара: Изд-во «Профи», ЦПО, 2003.